

Сімьонова Світлана Валеріївна

студентка групи СПм-1-13-2.0д, VI курс, спеціальність «Соціальна педагогіка»

svsimonova.il13@kubg.edu.ua

Науковий керівник

Денисюк Олена Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

o.denysiuk@kubg.edu.ua

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДНОЩІВ ТА ПОТРЕБ БАТЬКІВ-ОДИНАКІВ

Анотація. В статті розглянуто специфіку неповної батьківської сім'ї, здійснено аналіз основних потреб таких сімей та запропоновано рекомендації для фахівців щодо здійснення соціально-педагогічної підтримки батьків-одинаків.

Ключові слова: сім'я, неповна сім'я, батьки-одинаки, монобатьківська сім'я, соціально-педагогічна підтримка.

Актуальність та доцільність дослідження. На сьогоднішній день ми спостерігаємо структурну деформацію сім'ї, а саме збільшення кількості сімей батьків-одинаків, які самостійно виховують дітей. Батьківська сім'я потребує адресної соціально-педагогічної підтримки, яка буде спрямована на задоволення потреб такої сім'ї.

Аналіз останніх публікацій. За останні роки збільшилась кількість досліджень, які присвячені впливу батька на формування та розвиток особистості дитини. Зокрема такі дослідження: феномен батьківства (І. Сіданич, А. Портнова), особливості впливу батька на розвиток особистості дитини (М. Лем, Р. Габідуліна, Л. Берг-Кросс, Д. Кун, Ю. Борисенко, О. Паняєва, Г. Зубова, З. Матейчик, Є. Філіппова, Є. Туманова), підходи до вивчення ролі батька та його сучасні функції (Т. Алексеєнко, О. Денисюк, Ю. Євсеєнкова, Н. Кабрера, І. Кон, Л. Горбатенкова), наслідки недостатньої батьківської уваги (І. Дементьева, В. Целуйко, О. Захаров, Л. Горбатенкова, О. Максимович). Вплив батьківського виховання на формування особистості дитини досліджували Є. Хоффман, А. Портнова, О. Чиркова, Ю. Борисенко, які зробили висновок про те, що батько дитини відіграє важливу роль у формуванні її моральних якостей, а також почуття відповідальності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення основних труднощів, з якими зустрічаються батьки-одинаки та потреб сім'ї; розробка проекту соціально-педагогічної підтримки сімей батьків-одинаків.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасну сім'ю впливають безліч факторів: глобалізація, урбанізація, освіта, релігія, політична та економічна ситуація в країні та ін. Сім'я як основний інститут в суспільстві особливо чутлива до змін державного масштабу, оскільки результати цих змін відображаються на рівні життєдіяльності сім'ї, її стабільності, вихованні дітей. Неповна сім'я – це проблема в сучасному суспільстві, що, за останніми дослідженнями, набуває загальнонаціональних масштабів і продовжує набирати обертів.

У останні роки спостерігається тенденція змушеного самотнього батьківства в результаті невиконання матір'ю своєї материнської ролі (безвідповідальне ставлення до питань догляду та виховання дитини, добровільно обране роздільне проживання матері й дитини). Причиною виникнення неповної батьківської сім'ї може бути фактор соціального батьківства, коли чоловік у силу сукупності причин виконує батьківську роль у житті дитини, не будучи її біологічним батьком. Окрім того, існує велика кількість батьківських сімей, які перебувають у шлюбі тільки фактично й виховують дитину поодинці, тобто без участі рідної матері дитини.

За даними досліджень, існує певна різниця у вихованні та соціалізації дитини в материнських та батьківських неповних сім'ях. У масовій свідомості поширеною є думка про послаблення соціальної, виховної ролі чоловіка в сім'ї, рідкісність такого різновиду неповних сімей, як батьківська сім'я. Певна частина батьків, що виховують дітей без матері, також відмічають більшу компетентність жінки в питаннях виховання дітей [1; 2].

Із метою вивчення особливостей функціонування неповних батьківських сімей, окреслення проблем, що потребують вирішення із залученням фахівців, ресурсів громади, визначення ефективних форм роботи з такою категорією

сімей, були використанні такі методи дослідження: опитування з використанням анкет, телефонне опитування, інтерв'ю, аналіз документації, сайтів.

Так, було проведено опитування фахівців Центрів соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ). В опитуванні взяли участь 8 фахівців Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Деснянського, Дніпровського, Подільського, Солом'янського, Шевченківського районів м. Києва. Майже всі фахівці ЦСССДМ зазначили, що до них звертаються батьки-одиначки з різних питань. Серед проблем, з якими зверталися батьки-одиначки до фахівців були: ведення господарства, взаємодія з дитиною, організація змістовного дозвілля дітей, матеріально-побутові та житлові питання, потреба в інформації щодо можливості отримання послуг. Фахівці зазначали, що найчастіше сім'ї, в яких діти виховуються батьком-одиначком, потребують таких послуг: педагогічні (відвідування дітьми гуртків та спортивних секцій в клубах за місцем проживання; оздоровлення в літній період; організація екскурсій, концертів, театральних спектаклів для дітей); психологічні (різного роду консультації, групи підтримки); юридичні (отримання консультацій з чинного законодавства та можливості отримання пільг; оформлення документів, захист прав та інтересів, отримання житла); соціально-побутові (ведення господарства, побутові питання та ін.). Окремо спеціалісти наголошували на необхідності залучення благодійних фондів та громадських організацій до співпраці з Центрами соціальних служб щодо надання послуг для неповної сім'ї.

Також було проведено напівструктуроване інтерв'ю з головою ГО «Об'єднання батьків-одиначків України» та головним спеціалістом з соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Експерти відзначали актуальність здійснення соціально-педагогічної підтримки монобатьківської сім'ї. Наголошували, що саме ця категорія сімей є соціально незахищеною, зазвичай залишається поза увагою держави. Незважаючи на існування нормативно-правових документів, які регламентують соціальну

допомогу чи виплати, монобатьківські сім'ї з різних причин не завжди отримують їх у повному обсязі.

Нині в ГО «Об'єднання батьків-одинаків України» зареєстровано 79 сімей батьків-одинаків. Серед них 11 % чоловіків з сімей батьків-одинаків є інвалідами 2–3 груп. 59 % неповних батьківських сімей виховують одну дитину, 29% – сім'ї з двома дітьми, 8 % – сім'ї з трьома дітьми, 3 % сімей виховують чотирьох дітей та 1 % має п'ятьох дітей.

Сім'ї батьків-одинаків потребують як юридичної, організаційно-побутової, так і психолого-педагогічної підтримки. В деяких сім'ях спостерігається емоційна дистанційованість у вихованні дитини, невміння адекватно проявляти свої емоції, відсутні навички ефективного спілкування з дітьми, вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із необхідністю пояснити дитині відсутність матері тощо. Проте є велике бажання виховувати дитину, бути гарним батьком.

Для з'ясування причин виникнення батьківської сім'ї, основних труднощів, які з'являються після набуття статусу «одинака», визначенні потреб дитини та її сім'ї було проведено телефонне опитування 37 батьків-одинаків. Так, більшість чоловіків (73 %) стали батьком-одинаком через втрату дружини; 21 % таких сімей, виникли внаслідок розлучення; 10 % чоловіків взяли під опіку дітей, які є для них родичами.

Піклування про зростання і розвиток своїх дітей спонукає батьків до пошуку організацій, які здійснюють підтримку цієї категорії сімей. Однак лише 8% респондентів знайшли таку інформацію самостійно; 28 % відповіли, що їх знайшли спеціалісти ЦСССДМ та запропонували відповідні послуги; 64% опитаних зазначили про відсутність будь-якої інформації із цього питання.

Отже, результати опитування свідчать про відсутність реклами, необхідної інформації про державні та недержавні організації, які здійснюють соціально-педагогічну підтримку такої категорії сімей, пільги, які можуть отримати батьки-одинаки. Чоловіки, здебільшого, дізнаються про можливість консультування з різних проблем за принципом «сарафанного радіо», тобто від

тих людей, які випадково чули таку інформацію або вже скористались такими послугами.

Ставлячи перед собою різноманітні завдання, пов'язані з функціонуванням сім'ї, вихованням дітей, чоловіки залишаються сам на сам з проблемами, які виникають. Досліджуючи перелік видів проблем, що найчастіше виникають в батьківських сім'ях, ми отримали такі відповіді у відсотковому співвідношенні: незнання законів та прав батька (36 %); брак інформації про будь-яку допомогу, куди можна звернутись, отримати пільги (21 %); необхідність індивідуальної психологічної підтримки як для батька, так і для дитини (18 %); виховання та догляд за дитиною (14 %), пошук няні (9 %), допомога логопеда та інших спеціалістів (2%). Усі батьки визнали за необхідне впроваджувати додаткові послуги для батьків та дітей з неповних сімей.

Із метою здійснення підтримки цієї категорії сімей нами було запропоновано проект "Соціально-педагогічна підтримка сімей батьків-одинаків" на період 2015-2016 року. Проект реалізовується на базі ГО «Об'єднання батьків-одинаків України».

Цей проект складається з трьох блоків: розробка соціальної реклами; реалізація комплексу соціальних послуг; створення клубу «Сімейне дозвілля».

Створення соціальної реклами включає розробку відеоролика, буклетів, радіореклами.

Комплекс соціальних послуг передбачає надання *побутових послуг* (забезпечення сімей продуктами харчування, м'яким і твердим інвентарем, транспортними послугами, здійснення соціально-побутового патронажу, виклик лікаря, придбання й доставка медикаментів тощо; надання послуг няні, репетиторів); *соціально-психологічних послуг* (консультації з питань психічного здоров'я та взаємодії з дитиною, психологічна корекція або психологічна реабілітація, надання методичних порад); *соціально-медичних послуг* (консультації щодо догляду за дитиною, запобігання появі та розвитку можливих органічних розладів у дитини, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів);

юридичних послуг (консультації з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, оформлення правових документів, адвокатська допомога тощо); *послуг із працевлаштування* (надання інформації з пошуку роботи, сприяння у працевлаштуванні та здійснення соціально-педагогічна підтримки працевлаштованої особи (у нашому випадку батька або інших членів сім'ї)); *послуг із професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями* (комплекс психологічних, інформаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації права на професійну орієнтацію та підготовку, освіту, зайнятість); *інформаційних послуг* (надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); упровадження нових можливостей розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем цієї категорії сім'ї); *соціально-педагогічних послуг* (спрямовані на виявлення та розвиток різнобічних інтересів і потреб членів неповної батьківської сім'ї, організацію індивідуальної та групової роботи з батьками та дітьми, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, залучення до роботи різноманітних державних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб, створення групи взаємної підтримки батьків-одинаків, підвищення педагогічної культури батька, організація практичних занять з проблем виховання, проведення консультацій зі спеціалістами (дитячі лікарі, педагоги, психологи, юристи).

Надаючи відповідні адресні соціально-педагогічні послуги сім'ї, можна домогтися таких прогнозованих результатів: підвищення самооцінки дітей; позбавлення дітей від постійного перебування в проблемному оточенні шляхом організації активного змістовного дозвілля; формування навичок позитивної поведінки; допомоги дітям у покращенні успішності в навчанні, підвищення виховного потенціалу батька тощо.

Залучення батьків та дітей до роботи клубу «Сімейне дозвілля» сприятиме розвитку творчості дітей, спричинятиме певний терапевтичний вплив на сім'ю. Серед запропонованих заходів: творчі майстер-класи (малювання, ліплення, квілінг, оригамі, скрапбукінг, гончарство, робота з природними матеріалами, малювання на воді, аплікації, виготовлення іграшок хенд-мейд); активний відпочинок для усієї сім'ї (змагання, естафети, футбол, волейбол, походи, боулінг, роледром, катання на ковзанах); екскурсії (дельфінарій, музеї, іподром, ботанічний сад, цирк та ін.); навчальні заняття (репетитори з шкільних предметів, іноземні мови).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Аналіз результатів проведеного дослідження дозволив зробити висновок про необхідність здійснення адресної соціально-педагогічної підтримки батьків-одинаків, різноаспектність труднощів, з якими стикаються батьки-одинаки, доцільність та ефективність роботи не з таким типом сім'ї, а з конкретною проблемою, брак інформації щодо наявності організацій та послуг, які можуть надавати підтримку сім'ї. Потребує подальших досліджень питання налагодження взаємодії між організаціями, використання сучасних інформаційних технологій в роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капська А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей / А. Й. Капська, І. В. Пеша. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 231 с.
2. Алексєєнко Т.В. Стереотипи та зміна концепцій щодо ролі батька у вихованні дитини / Т.В.Алексєєнко // Сучасна сім'я та соціальні інституції: шляхи партнерської взаємодії : матеріали Всеукраїнської наук. практик. конференції [редкол. : Л.Л.Хоружа, Г.М.Лактіонова, О.В.Безпалько та ін.]. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2012. – С.12 – 16.
3. Бугайова Н. М. Особливості виховання та соціалізації дитини в неповних сім'ях / Н. М. Бугайова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 2. – С. 76 – 83.
4. Денисюк О. М. Зміст і форми соціально-педагогічної роботи із сім'єю / Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко] ; за ред. О. В. Безпалько. [2-е вид.]. – К. : Академвидав, 2014. – С. 138-150. - (Серія «Альма-матер»
5. Сімьонова С. В. Характеристика труднощів виховання дитини у монобатьківській сім'ї [Електронний ресурс] / С. В. Сімьонова. // - XIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – 2015. – Режим доступу :

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСНОВНЫХ ТРУДНОСТЕЙ И ПОТРЕБНОСТЕЙ ОТЦОВ-ОДИНОЧЕК

Семенова Светлана Валерьевна

студентка группы СПМ-1-13-2.0д, VI курс, специальность «Социальная педагогика»

svsimonova.il13@kubg.edu.ua

Научный руководитель

Денисюк Елена Николаевна

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы

Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко

o.denysiuk@kubg.edu.ua

Аннотация. В данной статье рассмотрена специфика неполной родительской семьи, исследования и анализ основных потребностей таких семей и создание рекомендаций для социально-педагогической поддержки отцов-одиночек.

DEFINITION OF MAJOR DIFFICULTIES AND THE NEEDS OF SINGLE- FATHERS

Svitlana V. Simonova

Student of group SPm-1-13-2.0d, VI course, Specialty "Social pedagogy"

svsimonova.il13@kubg.edu.ua

Scientific adviser

Olena M. Denysiuk

Ph.D. in education, assistant professor of social pedagogy and social work department of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

o.denysiuk@kubg.edu.ua

Abstract. The specificity of incomplete parental families, research and analysis of its basic needs is researched in the article. Recommendations for socio-educational support of single parents are given.

Keywords: family, incomplete family, socio-educational support.